

REPORTATGE

PORTABELLA,
«VIRIDIANA» I
TARRADELLAS

▶ 06_07

TEXT **TONI MATA I RIU**

En una conversa oberta al públic que va tenir lloc fa mig any, el cineasta Pere Portabella (Figueres, 1929) explicava al periodista i filòsof Josep Ramoneda com van ser els seus inicis en el setè art: «Jo era un apassionat del que estava passant, però no sabia què fer». Determínat a participar en un moment polític molt complicat, en plena dictadura a final dels anys 50, mirava al seu voltant i veia que «un feia escultura, l'altre pintura, un escrivia, feia poemes...». I ell, que vivia a prop de gent com Tàpies, Ponç i Brossa, buscava el seu lloc al món fins que «la idea del cinema em va venir per atzar». Segons conta l'autor d'*El silenci abans de Bach*, va decidir produir un documental de Carlos Saura, els van convidar a Canes i allí, en un ascensor, va conèixer Luis Buñuel. La relació va fructificar en una obra mestra -*Viridiana*-, guardonada amb la Palma d'Or del 1961 i que va irritar profundament el règim franquista i el Vaticà.

Abans i, sobretot, després d'aquesta anècdota gairebé fundacional, la biografia de Pere Portabella és curulla d'episodis rellevants de la vida política, social i cultural del país. Una llarga i reeixida trajectòria que una exposició que acull Can Framis, el museu d'art contemporani de la Fundació Vila Casas ubicat al Poblenou de Barcelona, a tocar de la plaça de les Glòries, posa en relleu ensenyant la polièdrica vitalitat cívica i creativa del realitzador, a partir de tres eixos centrals de la seva carrera: la política, el cinema i l'art. Estructurada en cinc àmbits, la mostra, que es pot visitar fins el 23 de juny, permet aprofundir en la relació de Portabella amb el setè art i, alhora, conèixer la seva implicació amb polítics, artistes i activistes en els anys durs del franquisme i en els primers temps de la democràcia.

TANCAT A MONTSERRAT

Un parell de fotografies penjades al primer espai que trepitja el visitant donen testimoni de la implicació de Pere Portabella en la tancada d'intel·lectuals que va tenir lloc el desembre del 1970 al monestir de Montserrat. En una de les imatges, és al costat d'Eduard Guardiola i el pare Marc Taxonera; en l'altra, està moderant l'assemblea. Juntament amb la famosa tancada del convent dels Caputxins del 9 de març del 1966 i la parti-

Portabella, «Viridiana» i Tarradellas

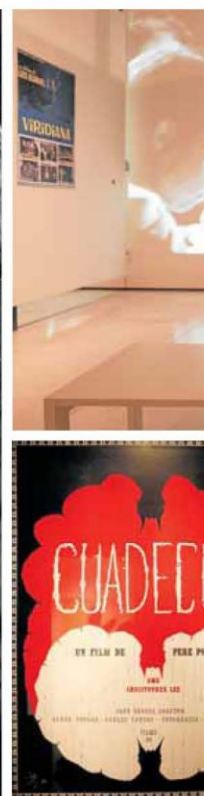
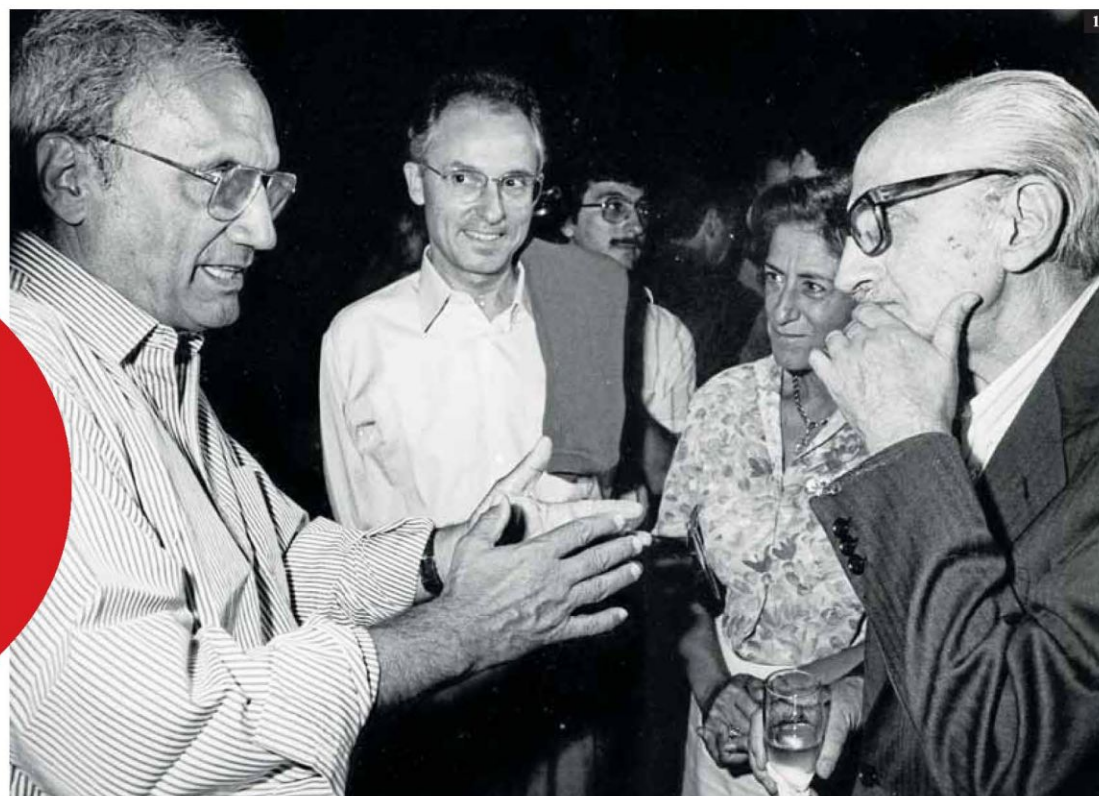
Conegut sobretot com a productor i director de cinema, el figuerenc Pere Portabella va participar en l'escenificació del retorn de Josep Tarradellas a Catalunya i ha tingut sempre vincles molt estrets amb el món de l'art, sobretot amb la figura de Joan Miró, i amb la política

cipació en l'Assemblea de Catalunya, Portabella va mostrar la implicació en els moviments de defensa de les llibertats en temps de repressió. «Tinc un respecte i aprecio tota la gent que va lluitar contra el franquisme, fossin del partit que fossin», va apuntar el cineasta en l'esmentada trobada amb Ramoneda: «Però, concretament, tenia debilitat per la gent del PSUC».

Portabella va recordar que un dirigent com Antoni Gutiérrez Díaz li va retreure que els intel·lectuals fugissin de l'escenari urbà i es tanquessin a Montserrat. Després de l'èxit de la iniciativa, que va incloure la re-

dacció d'una llista pública amb els noms i la professió de tots els participants que va tenir un ampli ressò internacional, el mateix Gutíli va trucar entusiasmat per felicitar-lo.

L'exposició de Can Framis també se centra en la dimensió de Portabella com a cineasta, que després de la contundent irrupció en el panorama del setè art amb la producció de *Viridiana* es va encaminar cap a la direcció de films «al marge del cinema controlat per la indústria i les institucions». Dos títols com *Die Stille vor Bach* (*El silenci abans de Bach*) i *Vampir-Cuadecuc* ex-

3 Junio, 2018

empliquen una trajectòria en què sempre va buscar la hibridació i la col·laboració, transcendint el cinema per emparentar-se amb altres disciplines.

Per aquest motiu, un altre dels àmbits de l'exposició dóna raó de la relació que Portabella va establir amb artistes com Picasso, Miró, Tàpies i Ponç, entre d'altres. En un espai ple de quadres d'aquests creadors, una fotografia reproduïda a grans dimensions revela gràficament la voluntat de Portabella de vincular-se amb artistes de diferents gèneres: hi surt al costat de Chillida, Brossa i Antonio Saura.

A ITÀLIA PER L'ESCÀNDOL «VIRIDIANA»

Quan *Viridiana* va ser guardonada amb la Palma d'Or del festival de Canes del 1961 -ex aequo amb *Une aussi longue absence* (Una llarga absència), d'Henri Colpi-, no van sortir a recollir el premi ni el director Luis Buñuel ni el productor Pere Portabella, sinó el director general de Cinematografia i Teatre del govern franquista, José Muñoz Fontán, «includit per nosaltres amb l'argument que ell era l'únic representant d'Espanya», recorda Portabella: «L'endemà, en arribar a Madrid, l'esperava el ministre de Cultura, que el va fulminar». Articulant al voltant de la història frustrada d'una noia que es vol fer monja, *Viridiana* va desfermar una tempesta majúscula. El diari vaticà *L'Osservatore Romano* la va qualificar de blasfema i anticatòlica i el règim espanyol es va sumar a la indignació amb la destitució de Muñoz.

Portabella rememora que «les autoritats franquistes m'havien inhabilitat com a productor. Aleshores, vaig rebre una invitació de Cinecittà per treballar amb Francesco Rosi, a *Il momento della verità*». Tot dinant amb ell, Renato Salvatore i Marcello Mastroianni, els va expressar els dubtes que tenia d'acceptar una oferta de Vittorio De Seta per fer d'actor, «Mastroianni em va dir: 'Mira, Pedro, tu aquí serás siempre bien recibido, ya lo eres ahora, y te ofrecerán trabajo, pero siempre serás un exiliado'. Després d'un silenci espès li vaig contestar: 'Prefiero asumir el riesgo de exiliarme en España'». I afegeix: «Així es com decideixo tornar i començar a fer cine com a realitzador». *Viridiana*, per cert, no es va poder veure a l'Estat fins després de la mort del dictador Franco.

Per al crític cinematogràfic Jordi Bordas, «la particularitat i la vàlua del cinema de Portabella rau en com sap fusionar, amb una mirada ferotge i una intuïció poètica, totes les influències que rep (l'esperit avantgardista representat per Joan Brossa i la generació del Dau al Set, el surrealisme amb la gegantina petjada de Luis

FOTOS:

1. Sobre aquestes línies, Pere Portabella en la inauguració de l'exposició que se li dedica a Barcelona.

EUROPA PRESS

2. Pere Portabella, a l'esquerra, conversant amb Manuel Gutiérrez Mellado (que va ser ministre de Defensa i vicepresident) en presència de Rafael Ribó (actual síndic de Greuges), en un dels suquets que organitzava cada estiu a la seva casa de Llofriu.

3. Una escena de *Viridiana* projectada en una pantalla.

AIDA MOSCOSO

4. Joan Miró i Pere Portabella.

5. Miró filmat per Portabella.

6. Cartell del film *Vampir Cuadecuc*.

7. El recorregut de Tarradellas a la seva arribada a Barcelona i notes de Portabella.

AIDA MOSCOSO

8. Dues imatges del la jornada del retorn de Tarradellas.

Buñuel, la modernitat de la desbordant inventiva de Godard, i el *cinéma vérité*), que són crucials, d'altra banda, en la progressió i l'alliberament del llenguatge cinematogràfic, en un discurs unitari, personal i intransferible, en què la sintaxi experimental i l'escriptura realista se succeeixen sense fissures».

Per a Bordas, «trobem continus vasos comunicants entre la seva trajectòria cívica i l'activitat creativa paral·lela, que transmet, amb les seves virtuts i defectes, una extrema honestat i una fidelitat insubornable a uns principis fonamentats en la independència i el risc. Portabella va ser un dels pocs autors dels Països Catalans que va escollir, en el llarg i fosc túnel del franquisme, el camí de la marginalitat més independent i insubornable». Per això, conclou el crític, «el cel·luloide necessita desesperadament, ara més que mai, l'actitud i els conceptes d'homages que, com Portabella, encara pensen que el cinema és un terreny artístic obert a la investigació

i el compromís, i dotat, consegüentment, d'una entitat superior que ultrapassa la dimensió més digerible i estrictament espectacular».

SORPRESA I ENUIG

La col·laboració entre Pere Portabella i Joan Miró va generar el 1969 una de les accions més recordades i populars en el terreny artístic del darrer mig segle del país. El Col·legi d'Arquitectes de Barcelona va organitzar una exposició dedicada al creador -*Miró, l'altre*-, qui, dos dies abans de la inauguració, va pintar els vidres de la planta baixa de l'edifici en el marc d'una acció d'art efímer pensada pel cineasta. La nit del 26 al 27 d'abril d'aquell any, l'equip de col·laboradors de Miró va iniciar el treball que el barceloní acabaria rematant cap a les 6 del matí del 28 d'abril.

Dos mesos després, com ja era previst, i amb la voluntat d'entendre aquella iniciativa com un acte d'art no comercial i de desmitificació, el mateix Miró va esborrar el mural. Un final en què van col·laborar fins i tot les dones de la neteja que no va satisfer tothom: crítics com Santos Torroella van ser molt durs amb l'artista i José María Moreno Galván va intentar dissuadir l'autor de *La masia*. Però va ser en va.

De l'acció n'ha quedat la filmació cinematogràfica que va realitzar Pere Portabella i que s'exposa a la mostra de Can Franas, en un àmbit en què s'exhibeixen també altres fruits de la col·laboració entre ambdós creadors.

Per posar fi als comentaris que van criticar l'eliminació de la pintura del Col·legi d'Arquitectes, Joan Miró va dir, clar i contundent, que «havia de ser així».

AL COTXE DE TARRADELLAS

L'escenografia del retorn de Josep Tarradellas a Catalunya com a president de la Generalitat, l'any 1977, va portar la firma de Pere Portabella. El realitzador es va encarregar del disseny del recorregut des de l'aeroport fins a la plaça Sant Jaume: a l'exposició de la Fundació Vila Casas es mostra l'itinerari que va seguir el president, amb les parades principals i les anotacions de Portabella, que va idear una llum blanca especial per donar protagonisme a Tarradellas.

Després que l'avió que el portava aterrés al Prat, rememora Portabella, «vaig donar-li la benvinguda en nom del poble de Catalunya i, seguint el protocol, vaig presentar-li, un per un, els representants polítics i d'associacions territorials de tot tipus». I, tot i que no era previst, Tarradellas va dir a Portabella que anés amb ell al cotxe. ▶

